

Milan Šega

IVAN

1.

Kmalu po ženini smrti sem se preselil. Zdaj živim sam v majhnem stanovanju blizu kolodvora; zadovoljen sem, čeprav me marsikaj moti, toda tega si ne ženem preveč k srcu. Že zdavnaj sem namreč spoznal, da se nima smisla pritoževati nad okoljem, kamor te je pahnila usoda – slej ko prej se boš moral z njim sprijazniti, in če storiš to že danes, ti bo prihranjeno veliko hudega ali vsaj neprijetnega.

Najbolj sem se bal nepričakovanih obiskov. Skoraj vsak dan je kdo pozvonil pri vratih in želel zvedeti od mene stvari, o katerih po navadi nisem imel pojma. Večinoma so bili to ljudje, ki so se pripeljali v mesto z vlakom in so se počutili v njem kakor izgubljeni. Ženske so imele preplašene oči, nekatere so celo jokale in moledovale za denar; iz moških obiskovalcev pa sta največkrat udarjali jeza in nekaka užaljenost, ki sta me prisilili, da sem jim pred nosom zaprl vrata. Zelo malo je bilo med njimi takih, ki sem jih poslušal do kraja.

Pred nekaj tedni (deževalo je in od kolodvora se je širil v stanovanje smrad, ki sem ga komaj še prenašal) sem proti večeru zaslišal, da je nekdo potrkal na vrata. Zvonec se mi je pokvaril in ga še vedno nisem dal popraviti. Dolgo sem odlašal, preden sem odprl. Pred menoj je stal človek, za katerega bi prisegel, da ga nisem še nikoli videl; bil je visok in suh, z drobnimi in sumničavimi očmi, ki so naredile name slab vtis. Odločil sem se, da se tujca pri priči znebim. Ko pa je spregovoril, me je v njegovem tihem in pridušenem glasu zmedla neka nenavadna podrobnost, ki mi ni bila neznana – prav zaradi nje sem se mu odmaknil od vrat in ga spustil v stanovanje. Vstopil je z obotavljajočim se, skoraj boječim korakom.

Nasmehnil sem se mu in rekel:

»Ne zamerite mi. Še zdaj ne vem, kdo ste in kaj bi radi od mene, toda vaš glas in besede vas izdajajo... Nekje sva se že srečala, kajne?«

Ni mi vrnil nasmeha. Njegove majhne oči so se vprašujoče zastrmele vame; iz obraza sta mu dihala strah in negotovost. Šele čez nekaj trenutkov se mu je posrečilo, da mi je lahko odgovoril:

»Iskal sem te od zgodnjega jutra. V Mariboru so mi dali tvoj stari naslov. Čisto po naključju sem zvedel, kje stanuješ.«

Nehote sem trznil z vsem telesom, kakor da bi z golimi nogami zabredel v mrzlo vodo. Ta njegov glas! Malce jecljajoč, jecljiv in obenem rahločuten – le kako sem mogel toliko časa tipati v temi, preden sem ga spoznal; njegov, Mlečnikov glas!

Moje presenečenje je bilo tako veliko, da ga nisem niti poskušal skriti. Stal sem pred njim in ga osuplo gledal.

On pa me je prehitel in mi rekel:

»Zdaj veš... tvoj sošolec iz prvih razredov gimnazije. Rekli so mi Mlečnik. Tudi ti. Nisi pozabil, kajne?«

Molčal sem. Počutil sem se praznega in obupanega. Nisem se spomnil, da bi ga povabil v sobo in mu ponudil stol.

Tedaj se je znova sam oglasil:

»Ves dan sem na nogah... Tudi kozarca vode se ne bi branil.«

Nisem več čakal. Prijel sem ga za prosto roko (v drugi je imel majhno aktovko) in ga odvedel v sobo. Bil je lahek, skoraj brez teže, kot se mi je zdelo; celo njegovih stopinj nisem slišal za seboj. Sedla sva k mizici v kot, kjer je bilo edino okno v sobi.

Namesto vode, za katero me je prosil, sem postavil predenj steklenico belega vina; bila je rebula, ki sem si jo često prinašal domov s Primorskega. Hotel sem mu natočiti.

»Ne, ne želim si vina!« je vzkliknil in nanagloma vzdignil roko, da bi preprečil mojo namero. »Nočem se s tem postavljati, verjemi mi... toda takoj po očetovi smrti sem se odločil, da vina ne pijem več. Če mi dovoliš, si grem sam po vodo.«

Stekel sem v kuhinjo in mu prinesel velik kozarec vode. Izpraznil ga je na dušek, ne da bi trenil z očesom. Zahvalil se mi je s smehljajem; bil je prvi, ki sem ga videl na njegovem obrazu. Pričakoval sem, da mi bo še kaj povedal o svojem očetu, ki sem ga pred mnogimi leti dobro poznal. Nisem vedel, da je umrl. Od tistega dne, ko sem se odselil iz Maribora, sem izgubil vsako zvezo z njim; priznam, da je tudi nisem iskal in da sem zelo kmalu pozabil nanj. Vendar ni ta večer o očetu črnil niti besedice več. Nekajkrat je vstal od mizice in se z nemirnim pogledom zazrl skozi okno. Še zmeraj je deževalo in smradu z bližnjega kolodvora ni bilo v sobi nič manj kot pred dvema urama, ko je potrkal na vrata.

Izenada pa me je vprašal, kje bi mogel najti mojo mamo.

Nisem mu takoj odgovoril. Obe roki je položil predme na mizico in nagnil glavo, da so bile njegove oči čisto blizu mojih. Ko je svoje vprašanje ponovil, sem mu rekel:

»Ne hodi k nji. Ne bo te vesela.«

»Moram, moram,« je rekel z glasom, ki ni bil podoben njegovemu; zdaj mu je zvenel trdno in ukazovalno. »Zaradi nje sem te iskal po vsem mestu. Saj ne zahtevam tega od tebe... le prosim te! Mogoče bo tvoja mama bolj prijazna z mano, kot ti misliš. Moram govoriti z njo!«

Sošolčeve besede so me razdražile. Ni mi bilo všeč, da je kdo po vsej sili hotel k moji materi. Vprašal sem ga:

»Zakaj bi rad k nji? Kaj hočeš od moje mame; ti...«

Sem mu res nameraval reči Mlečnik? Mi je bilo to ime resnično že na koncu jezika?

Moj nekdanji sošolec je namreč nenadoma skoraj zakričal:

»Ne reci mi Mlečnik! Ime mi je Ivan... Ivan, Ivan!«

Potem je pobral s tal svojo staro aktovko in odšel. Več dni sem ga zaman čakal, da bi se vrnil.

2. Ivanov nenadni prihod (tako ga bom odslej imenoval) je v marsičem spremenil dnevni red mojega življenja. Šele ko je zaprl za seboj vrata in nisem več slišal njegovih korakov po stopnicah, sem se zavedel, da ga bom pogrešal; ni prišel sam,

z njim je stopilo predme toliko že pozabljenih in napol pozabljenih podob, ki jih nisem želel znova izgubiti. Zato sem ga čakal, vsako jutro posebej sem najprej pomislil nanj in ugibal, ali ga bom ta dan spet zagledal pred svojimi vrati ali ne. Skoraj vseh štirindevset ur se nisem ganil iz hiše. Na cesto sem skočil zgolj po najnujnejše: po hrano in po časopise. Minilo je pet dni, pričel se je šesti; postajal sem živčen. Nisem bil navajen tako dolgo sedeti doma, v svojem majhnem stanovanju, v katerem me je nenehno dušilo – slabo sem spal in dnevi med njegovimi štirimi zdovi so se mi zdeli včasih težki kot mōra.

V takih trenutkih sem se ne enkrat spomnil ulice, kratke in zelo ozke, ki se od Mestnega trga spušča naravnost proti vodi. Hiša, v kateri sem živel do lanske pomladi, je stala na njenem spodnjem koncu; bila je stara in na zunaj neprijazna. Toda stanovanje v drugem nadstropju je bilo prostorno in udobno, imel sem ga rad in si vse do ženinine smrti nisem nikdar poželed drugega. Tudi potem, ko sem se že preselil v sedanje stanovanje (zamenjal sem ga, ne da bi si ga bil ogledal), sem se pogosto vračal do njegovih vrat in se z vodne strani oziral po velikih oknih, kakor da je še vedno nekdo za njimi, ki me pričakuje.

Šesti dan sem se odločil, da že navsezgodaj zapustim stanovanje in odidem v mesto. Dež je prenehal že sredi noči, ceste so bile suhe in zrak dovolj topel, da mi ni bilo treba obleči plašča. S hitrimi koraki sem se napotil proti središču mesta; pred seboj nisem imel nobenega določenega cilja. Užival sem, ker sem se lahko po mili volji gibal in nisem bil več utesnjen v prostoru, ki me je navdajal z nekakšno žalostjo. Vsak nov korak mi je prinesel novo olajšanje.

Dobro se še spominjam, da sem bil že blizu univerze, ko sem se šele prvič ustavil. Nagla hoja me je nekoliko utrudila. Ozrl sem se okoli sebe in ne brez začudenja ugotovil, da sem prav na tisti poti, ki sem jo že tolikokrat prehodil: samo še nekaj deset metrov me je ločilo od Mestnega trga in moje ulice s starim stanovanjem.

Šel sem dalje, ne da bi spremenil smer; nisem več hitel, komaj da sem se še premikal. Mlad moški, ki se je nenadoma prikazal izza vogala, me je zadel z ramo v prsi, da sem se le s težavo obdržal na nogah. Pogledal me je in se mi opravičujoče nasmehnil. Besed, ki jih je nato spregovoril, nisem razumel; nepričakovani udarec v prsi me je za nekaj trenutkov kot oglušel. Ko sem se kmalu spet opomogel, ni bilo v moji bližini nikogar več – mladi moški je odšel, ne da bi bil opazil. Izgubil se mi je izpred oči, kakor da ga sploh nikoli ni bilo.

Ko sem vzdignil glavo, sem videl, da je hiša, v kateri sem nekoč živel, oddaljena od mene samo za širino vode, ki je bila med nama. Jasno sem razložil velika okna in nepredirno temo za njimi. Obstal sem na mestu, kjer sem bil; dolgo se nisem zganil. Tišina med menoj in hišo onstran vode je bila popolna. Ne enega samega še tako tihega glasu nisem slišal in tudi temna voda pod mojimi nogami je tekla mimo mene mirno in brez šuma.

Poti nisem nadaljeval. Na hitro sem se obrnil in se vrnil domov. Pred hišnimi vrati me je čakal Ivan.

»Bal sem se,« mi je rekel, »da si se spet kam drugam preselil. Nihče v hiši ni vedel, kje bi te lahko našel.«

»V hiši z nikomer ne govorim,« sem odvrnil. »Bi jim moral morebiti povedati, kam sem šel?«

Zasmejal se je in stopil za menoj v vežo. »Videl sem takoj, da si še tujec med njimi,« je nadaljeval. »Nekateri sploh ne vedo zate. Rekli so mi, da sem se zagotovo zmotil... naj te poiščem kje drugje.«

Nič novega nisem slišal iz njegovih ust; dosti časa bo moralo še preteči, preden

se bom vsaj malo udomačil med ljudmi v hiši. Da bi prekril nejevoljo, ki me je obšla po teh njegovih besedah, sem brž rekel:

»Prišel si zaradi moje mame, ali ne?«

»Ne,« je odgovoril, »nisem prišel zaradi nje.« Potem je obmolnil in počakal, da sem odklenil vrata v stanovanje; tedaj je šele rekel: »Ne potrebujem več tvoje pomoči. Mamó sem sam našel.«

Zmagoslavje v njegovem pogledu je bilo tolikšno, da se nisem mogel premagati. Še zmerom sva stala pred odprtimi vrati. Vzdignil sem roko, stisnil prste v pest in ga sunil z njo v prsi; udarec je bil hiter in nenaden, bil je podoben tistemu, ki mi ga je z ramo zadal mladi moški ob Ljubljani. Tudi Ivan se je opotekel in se moral oprijeti zidu, da se je obdržal na nogah. Mršavi obraz mu je pobledel, zmagoslavni sij v očeh ugasnil.

Zaslišal sem njegov jecajoči glas, ko je rekel:

»Zakaj? Zakaj si me udaril?«

Nisem se mogel pobrati s hodnika, kakor se mi je zgubil izpred oči neznanec ob vodi. Obrnil sem le glavo, da mu ne bi gledal v obraz. V ustih sem počasi zbiral slino; bila so še preveč suha, da bi mu mogel odgovoriti. Nazadnje sem z veliko muko spravil iz sebe:

»Ne vem, Ivan... zares ne vem.«

»Moral sem jo poiskati,« je rekel Ivan, kakor da je preslišal moje opravičilo.

»Pet dni sem porabil za to.«

Ko sem ga z občutkom slabe vesti povabil v stanovanje, se ni branil. Vstopil je molče in brez odpora.

3.

Tudi to pot sem odpeljal Ivana v svojo edino sobo in mu ponudil stol pri mizici ob oknu. Usedel se je in me vprašal, če si sme prižgati cigareto (zaradi ženine bolezní sem se tej strasti odpovedal že pred leti). Nekaj časa je kadil in se oziral skozi okno, potem je sam začel:

»Celo uro sem bil pri tvoji mami. Bila je videti zdrava in dobre volje, če sem jo prav presodil. Mi lahko zdaj poveš, zakaj me nisi hotel pustiti k nji? Dve besedi, nič več!«

Gledal me je resno in izzivalno; roka, v kateri je držal cigareto, se mu je rahlo tresla. V njegovem koščenem obrazu sem zaman iskal podobo Mlečnika, kakršno sem hranil v spominu iz šolskih let.

»Dve besedi bosta premalo,« sem rekel; želel sem se pošaliti in za trenutek odložiti odgovor, ki ga je zahteval od mene. V resnici me je njegovo vprašanje presnetilo bolj, kot sem mu to pokazal.

Z nasmehom sem nadaljeval:

»Kaj nisi še nikoli slišal zgodbe o neki stari ljubezni?«

Ni me razumel. »Ne vem, kaj bi mi rad povedal s tem,« je rekel. »O čigavi ljubezni govoriš?«

»O ljubezni tvojega očeta,« sem odvrnil.

Vstal je in se postavil predme. Ker sem še vedno sedel, mu z glavo nisem segel višje od pasu. Sklonil se je k meni in mi rekel:

»Je moj oče sploh koga zares ljubil?«

»Seveda je!« sem vzkliknil. »Mojo mamó! Prav tisto žensko, ki si jo pet dni iskal po Ljubljani. Še danes je lepa, kajne?«

»Zelo je lepa, res.« je kakor brez premisleka odgovoril Ivan. Od mene se je z enim samim, dolgim korakom umaknil v kot k oknu. Mislil sem, da ga želi odpreti in se nadihati svežega zraka. Že sem mu hotel zaklicati, naj tega ne naredi (od kolodvora se je vzdignil pravi val zadušljivega smrada), ko se je nanaglo obrnil in mi pokazal svoj obraz. Ta je ostal tak, kakršen je bil še pred nekaj trenutki: zaprt vase in neprizadet. Njegov glas je bil tih, toda razločen, da sem razumel vsako njegovo besedo, ko je znova spregovoril; rekel je:

»Ni mi povedala tega, da jo je kdaj ljubil moj oče. Govorila je veliko o njem, več, kot sem pričakoval... in to je storila rada, z resničnim veseljem, ki ga tudi ni skrivala.«

Gledal sem mu v oči; v njih je bilo nekaj, kar me je začudilo. Vprašal sem se, zakaj nisem tega že prej opazil... Podobno je bilo žalosti, še bolj pa tistemu nebogljenu strahu, ki je nekdanj vel iz Mlečnikovega pogleda – strah preplašenega otroka, ki se je znašel sem v temni sobi.

»Vendar je bila ona kriva, da se je tvoj oče izgubil,« sem rekel; toda takoj zatem mi je bilo že žal, da sem uporabil to besedo. Nadaljeval sem hitro in kot sem se zavedal, nemalo zmedeno:

»Takrat sta bila oba še zelo mlada... Mama je končala učiteljišče in se je pripravljala, da odide na svoje prvo službeno mesto... dobila ga je blizu Maribora, pol ure vožnje od doma. Na tej poti je tudi spoznala tvojega očeta, on je bil tisti, ki jo je popeljal do šole in jo potem povabil na kosilo... Mama ni nikdar pozabila, kaj ji je govoril in kako jo je gledal, ko sta sedela na gostilniškem vrtu pod starimi kostanji. Pozneje jo je obiskoval doma, v Mariboru; po hudi pljučnici je mama morala pustiti službo, ni je več zmogla... Tvoj oče ni hotel čakati. Dva semestra pred koncem študija v Pragi je prišel k nji in jo zasnubil... Na to mama ni bila pripravljena in ni vedela, kaj naj mu odgovori. Čez dva ali tri dni pa mu je pisala, da se ne more z njim poročiti. Prosila ga je, naj ne bo zaradi tega nanjo hud in naj jo čimprej spet obiše...«

Bil sem trdno prepričan, da me posluša samo napol. V njegovih očeh in na njegovem obrazu nisem videl niti najmanjšega zanimanja za mojo pripoved o neki stari ljubezni, čeprav je bila to zgodba o ljubezni njegovega očeta in moje matere. Ko sem obmolknil, je še zmerom stal pri oknu in se s sklonjeno glavo obračal proti meni. Obrisi njegovega negibnega, mršavega telesa so se ostro risali na okenski šipi, osvetljeni od zunaj.

Tedaj sem iznenada zaslišal njegov glas.

»Zakaj me nisi pustil k svoji materi?« je vprašal. »In zakaj si mi rekel, da me ne bo vesela, če pridem k nji?«

Dve vprašanji, dve obtožbi. Požiral sem ju počasi, molče in z muko, ki mi je stiskala grlo in hromila misel. Kaj naj mu odvrnem? Vedel sem, da ne bo verjel nobeni moji besedi, čeprav bi se še tako trudil, da bi našel pravo. Čez čas pa sem mu rekel:

»Zaradi tvojega očeta... Še vedno misli, da je bila ona kriva, ker se je izgubil. Naj ti povem to kako drugače?«

»Ne,« je rekel. »Ni potrebno. Toda zakaj mi ni povedala tega sama, ko sem jo obiskal? Zame bi bilo čisto nekaj drugega, če bi to slišal iz njenih ust. Je bil moj oče res zaljubljen vanjo?«

Prikimal sem, ne da bi mu odgovoril. Usedel se je na stol zraven mene. Spet sem gledal njegov obraz od blizu. Bil je čudno miren, skoraj spokojen. Nič na njem ni razodevalo, da bi se za njim skrival še kak drug obraz – obraz Mlečnika, kakršnega sem se spominjal iz šolskih let.

Dodal je še:

»Prosil sem jo, če bi smel prebrati kakšno izmed očetovih pisem, ki jih ji je nekoč pisal.«

4.

Za pisma, ki naj bi jih bil pisal Ivanov oče moji materi, nisem nikoli slišal. Mati o njih ni govorila, ali jih je imela za svojo skrivnost, ki jo je znala skrbno varovati, ali pa se ji ni zdelo vredno, da bi še kdo razen nje vedel zanje. Tudi imena Ivanovega očeta ni nikoli nihče slišal iz njenih ust. V Mariboru, kjer smo živeli tista prva leta po vojni, sta se mati in moj oče (bil je uradnik v Jadranski banki) z nemajhno vnemo udeleževala razgibanega družabnega življenja v mestu; večer za večerom sta odhajala od doma, in če se prav spominjam, je bilo med temi večeri malo takih, da ne bi ob zgodnji jutranji uri pripeljala s seboj v hišo enega ali več gostov. Bili so to ljudje različnih poklicev in vseh mogočih navad. Med njimi je bil nekdo, ki sem si ga posebej zapomnil. Nekega dne je namreč oče pri kosilu v jedilnici vprašal mojo mamo:

»Kdo je bil tisti moški, ki se nama je prilepil pri Črnem orlu? Si ga ti povabila domov?«

Mati ga je smehljaje se pogledala; toda njene oči so ostale resne in v njih ni bilo niti za kanček veselja. »Ne,« je rekla; »mislim, da se je kar sam povabil. Nisem ga še videla.«

Oče pa je nadaljeval:

»Zdel se mi je bolan. Pri mizi je več pil kot jedel. Dvakrat je vzdignil kozarec in napil samo tebi... Zakaj mu nisi rekla ne ene same prijazne besede?«

V materinih očeh se je tokrat zares nekaj zganelo: prižgalo se je in spet hitro ugasnilo. Ni več odprla ust. Ko je oče odšel in naju pustil sama v jedilnici, je mati stegnila roko in s svojo dlanjo pokrila mojo.

Srečanje z neznanim človekom, ki sem zvedel zanj zgolj iz očetovih besed in zbeganosti v materinem pogledu, ni zapustilo v meni nobenega trajnejšega vtisa. V naši hiši se ni več prikazal. Že sem skoraj povsem pozabil nanj, ko mi ga je neko očetovo vprašanje znova priklicalo v spomin; zanimalo ga je, če je v mojem razredu fant, ki se piše Lužnik. Odvrnil sem mu, da je Lužnik moj sosed v klopi in da mu je ime Ivan, kličemo pa ga za Mlečnika.

»Mlečnika?« se je začudil oče. »Kakšno ime pa je to?«

Nasmeh na mojem licu ni bil brez zlobe, ko sem rekel:

»Tak strahopetec je... in vsak ga lahko pretepe.«

Potem mi je povedal, da je Ivan sin neznanca, ki je bil pred časom nočni gost v naši hiši; imenuje se kot fant in je po poklicu časnikar.

Ivan se je nenadoma domislil, da ima v mestu še nekaj opravkov, ki jih ne bi rad odložil na naslednji dan. Vstal je in začel hoditi po sobi, kakor da mu je žal za vsako minuto, ki bi jo še moral prebiti v mojem stanovanju. Ni zapazil nejevolje, s katero sem spremljal njegovo nemirno gibanje od vrat do okna in spet nazaj. Tudi ni slišal mojih besed, ko sem ga skušal z njimi ustaviti. Za trenutek se mi je zazdelo, da ne ve več zame; pogled njegovih oči, uprt v smer, kjer sem sedel, je bil docela prazen in slep. Tedaj sem se vzdignil še sam in mu domala zaklical:

»Ti je mama dala očetovo pismo? Povej, ti ga je dala ali ne?«

»Prinesla mi je vsa očetova pisma,« je odvrnil Ivan. Obstal je tik pred menoj in

se mi strmo zazrl v oči. »Ni jih bilo veliko, mogoče pet ali šest. Položila jih je predme na mizo in odšla iz sobe.«

Vprašal sem ga, če je prebral vsa ali pa samo enega od njih.

»Nisem se jih dotaknil,« je rekel. »Ko sem jih zagledal pred seboj na mizi, me je minila vsaka želja po branju. Postalo me je strah... ne morem ti povedati, kakšen strah je bil to... Črn kot polnoč.«

Trudil sem se, da bi ga razumel. Kakšen strah se ga je polotil, da se ni upal seči po očetovih pismih, zaradi katerih je prišel v Ljubljano? Kaj ga je odvrnilo od njih, da jih je pustil neprebrana na materini mizi? Hotel sem tudi to zvedeti od njega.

»Mama ni teh pisem pokazala nikomur razen tebi,« sem rekel in glas se mi je rahlo tresel, ko sem mu to govoril. »Moral bi jih prebrati že zaradi nje, ker je tako hitro ustregla tvoji želji. Drugače te ne bi pustila samega v sobi.«

»Vem,« je pohitel z odgovorom. »Bila je dobra z menoj. Pomagala mi je, ko sem se najbolj mučil s seboj. Zdaj ti že lahko verjamem, da se je moj oče zaljubil vanjo, čeprav mi ni tega nikoli sam povedal.«

Končno sem mu le zastavil vprašanje, ki sem ga imel že dolgo v mislih; po krajšem premolku sem mu namreč rekel:

»In pisma? Si vedel zanje?«

Nasmehnil se je. Bil je to Mlečnikov nasmeh, skrit in preplašen; kakor da se z njim ne upa pred menoj na dan. Besede, ki sem jih slišal iz njegovih ust, pa so bile jasne in razločne.

»Oče je bil takrat že hudo bolan,« je rekel. »Prišel je domov umret. Bil je tako slab, da mi ni mogel več skrivati resnice. Poklical me je k postelji, kjer je ležal že od prvega dne, ko se je nepričakovano vrnil... Ni bil še star, leto ali dve je imel čez petdeset, toda bolezen ga je tako zmaličila, da sem v njegovem zabuhlem in spremenjenem obrazu le s težavo odkril obraz svojega očeta. Še danes ti ne bi mogel povedati, koliko let ga nisem videl... Zdaj je ležal pred menoj in dihal vame težko in vročo sapo. Skozi močno oteklo veke me je najbrž komaj še razločil; namignil mi je, naj pridem bliže, čisto k njegovemu zglavju. Ubogal sem ga. Sklonil sem se nadenj, da sem se ga s čelom skoraj dotaknil...«

Tedaj je iznenada umolknil, kakor da mu je zmanjkalo besed. Začutil sem, da so mu pošle moči in da bi se rad za trenutek odpočil. Predlagal sem mu, da bi spet sedla k oknu. Zatem sem še rekel:

»Ni ti treba nadaljevati, če ne moreš.«

Sprejel ni nobenega od mojih predlogov. Ostal je na nogah, le zgornji del koščenega telesa se mu je za spoznanje upognil, kakor da je tovor, ki mu ga je nekdo položil na hrbet, zanj pretežak. Nadaljeval je z nespremenjenim glasom:

»Ne, ni se mi hotel opravičiti. V njegovih očeh ni bilo obžalovanja, ko jih je uprl vame in skušal predreti meglo, ki mu je zastirala pogled. Nič več ni bilo obžalovanja v njegovih redkih besedah... postavljaj jih je počasi, drugo za drugo, ne da bi jih povezoval v povsem razumljive in smiselne stavke. Nikamor se mu ni mudilo. Me je nameraval res prepričati, da je bil njegov beg (tako ga je sam imenoval) od doma (od mene in od mame) zanj potreba, ki se ji ni mogel upreti?«

Zjutraj sem ga še videl, kako je v kuhinji pil svojo kavo in se prek skodelice pogovarjal s služkinjo... mogoče ne več kot pet minut kasneje pa so se že zaloputnila za njim hišna vrata. Rekel mi je, da je tako moralo biti. To je nekajkrat ponovil. Enkrat samkrat pa je dodal: »Saj nista imela z mamó od mene nobene koristi. Bil sem vama le v breme in nadlego.«

Stal sem pri njegovi postelji in ga poslušal. Glavo sem obrnil tako, da mu nisem videl obraza. Dovolj mi je bil en sam pogled nanj. Vsak nadaljnji bi še

povečal odpor, ki me je prevzemal že ves čas, odkar me je poklical k sebi. Ta odpor, ki sem ga čutil do očeta, ni bil nov. Nikoli me ni vleklo k njemu. Včasih sem se celo zalotil, da mi je tesna bližina njegovega telesa povzročala nelagodnost, ki se mi je ni posrečilo zmeraj skriti. Tudi zdaj sem ga sprejel kot tujca, ki je iskal v naši hiši zatočišče...»

Spet je naredil nekaj korakov po sobi. Opazil sem, da se mu noge tresejo in da jih premika z nekakšno muko.

»Ti je oče kaj povedal, kje je preživel vsa tista leta, ko ga ni bilo doma?« sem ga vprašal.

»Ne, on sam ne,« je odvrnil. »Pozneje je mama zvedela od drugih. Največ od neke učiteljice blizu hrvaške meje, njeno gostoljubje je užival skoraj dve leti. V Ljubljani pa se je zaposlil pri časniku... dokler ga niso odpustili, ker zaradi pijače ni bil več sposoben za delo.«

Ta njegov odgovor me je dovolj opogumil, da se nisem več obotavljal, ko sem ga vnovič vprašal:

»Ni maral tvoje mame, kajne? Ljudje so govorili, da je bil grd in surov z njo. Si bil kdaj zraven?«

V trenutku mi je bilo žal za te besede. Želel sem jih omiliti in jim odvzeti ostrino, ki me je samega prizadela. Toda na Ivanovem obrazu nisem zapazil nobene spremembe. Takšen je bil tudi zvok njegovega glasu. Bil je tih in miren kot poprej, morda malo bolj utrujen.

»Ljudje so veliko govorili,« je rekel. »Kadar je bil pijan, je vpil nanjo in jo zmerjal... uporabljal je besede, ki jih zdaj ne bi ponavljal. Nisem pa videl, da bi jo bil kdaj udaril... ne, tega zares nisem videl.«

Obrnil se je proti vratom in se za korak pred njimi ustavil. Ustrašil sem se, da namerava oditi, zato sem pohitel za njim in mu rekel:

»Je oče kmalu umrl?«

Ni takoj odgovoril. Zdaj sem šele spoznal, da je bil moj strah odveč: še pomislil ni na to, da bi se tako nanaglooma poslovil od mene. O tem me je prepričala vsaka njegova naslednja beseda.

»Umiral je dolgo in težko,« je rekel. »Včasih sem komaj še zdržal ob njegovi postelji. Mama je prihajala samo do vrat... bliže je ni pustil. Kričal je nanjo, če je le zagledal njen obraz. Kljub hudim bolečinam ni mogel skriti sovraštva, ki ga je čutil do nje. Nekega dne pa se je zgodilo tisto najbolj čudno...«

Malo je premolknil, potem pa je jecljaje nadaljeval:

»Ko sem prišel zjutraj k njemu, je bil miren kot še nikoli do takrat. Po dolgem času se mi je spet nasmehnil. Zgrabil je mojo roko in mi premišljeno rekel: 'Tvoje matere nisem imel nikdar rad... Poročil sem se z njo, ker sem se hotel maščevati neki drugi. Poišči to žensko. Nji sem pisal nekaj pisem, ki te bodo mogoče zanimala.'«

»Si ga udaril?« sem vprašal.

»Sem. Udaril sem ga,« je odvrnil.

POLETNO POPOLDNE

Boris je obrnil glavo in jo še enkrat pogledal; zdaj z vso pozornostjo, kar je je zmogel. Njen drobni obraz je bil v senci, komaj ga je razločil, vendar bi lahko že skoraj prisegel, da se ni zmotil.

Imel je dober spomin, že mnogokrat preizkušen, da se je smel zanesti nanj. Malo dvoma pa je le ostalo v njem. Če bi se na svojem sedežu vsaj toliko premaknila, da bi ji videl v oči, te je imel še vedno živo pred seboj, bi bilo njegove negotovosti pri priči konec.

Toda kaj potem? Bi vstal od mize in stopil k nji? Ali pa se ne bi več zmenil zanj in se skušal čimprej umakniti z gostilniškega vrta? Dosti manj napora bi zahtevala od njega druga odločitev. Zadržala pa ga je ena sama želja (bila je prevelika, da bi se ji mogel upreti): nedvomno je nekoga pričakovala, a kdo bi to bil... Ivan?

Ne, ne! Ta se po končani vojni ni več vrnil domov, izgubil se je, da ni pustil za seboj niti najmanjšega sledu.

Pomislil je na Metoda. Zanj se je včasih vnemala bolj, kot je bilo njemu všeč; dražila ga je z njim in klicala na pomoč njegovo ime, kadar ga je hotela posebej prizadeti. Toda kako napak je računala! Metoda, sošolca iz gimnazijskih let, ni jemal nikoli povsem resno. Rad je bil z njim v družbi, rad se mu je smejal in poslušal njegove pikre pripombe, pred katerimi ni bil varen nihče ne blizu ne daleč.

Ne, z njim Sonja zagotovo ni bila zmenjena. Zdaj mu ni bilo več treba obračati glave, da je lahko s pogledom spremljal vsak njen gib. S sonca, ki jo je grelo v hrbet in goli tilnik, se je presedla na stol v senci pritlikavega drevesa. Natakarica ji je prinesla že drugo skodelico kave, ki jo je počasi in z vidnim užitkom srkala. Z nemajhnim začudenjem je opazil, da se ni niti enkrat samkrat ozrla proti vrtnim vratom, skozi katera so še kdaj pa kdaj vstopali novi gostje. Se je nemara res zmotil in ni pričakovala nikogar? Ne, zanesljivo ne! To misel je hitro odvrgel in znova posvetil vso svojo pozornost mizi, kjer je sedela; in kakor da se hoče skriti pred njim, mu tudi to pot ni pokazala svojega obraza, ki se mu je izgubljal v gosti senci pritlikavega drevesa. Segel je v žep suknjiča, da bi poiskal cigareto in si jo prižgal. Je bil še kdo iz tistega njenega časa pred vojno – če je bil sploh kdaj njun – ki bi ga povabila na snidenje?

Zaprli je oči in puhnil proti nebu oblček cigaretnega dima. Že od trenutka, ko jo je zagledal samo na gostilniškem vrtu, je vedel za Petra; vedel je, da čaka nanj; nikogar drugega ni bilo, ki bi se v tem poletnem popoldnevu želela sniti z njim. Vendar si je lagal, trdovratno je odlagal misel nanj in jo skušal potisniti v najtemnejši kot svojega spomina. Toda zdaj je bil tu; slišal ga je, njegov korak na cesti pred vrtnimi vrati in glasne besede, s katerimi je pozdravil Sonjo.

Ta dan je deževalo od jutra. Bilo je že blizu poldne, ko je zapuščal staro univerzitetno poslopje in se brez naglice napotil proti središču mesta. Topel jesenski dež ga ni motil. Misлил je na njene besede, ki mu jih je rekla na temačnem hodniku pred predavalnico – imel jih je še zmerom v ušesih, nespremenjene in z istimi poudarki, kot so bile izgovorjene; celo tisti njen pogrjujoči r se mu ni izgubil.

»Obljubila sem ti, da pojdem zvečer s teboj ven,« je rekla Sonja. »To je bilo včeraj. Zdaj imam nekaj drugega v načrtu. Saj ne boš hud: povabili so me na neko zabavo... Šla bom tja.«

Poskusil se ji je nasmehniti. »Ne bom te prosil, da ostani z menoj,« je rekel. »Saj bi kljub temu šla, kaj ne?«

Prikimala je. »Bi, seveda bi.«

»Bo tudi Peter na zabavi?«

»Peter me je povabil,« je odgovorila; »nekaj praznuje.«

Zdaj mu je bilo seveda žal, da je po tem njenem odgovoru takoj odšel. Niti toliko ni počakal, da bi ji še enkrat pogledal v oči; je mislila zares ali pa se je spet

poigrala z njim? Moral bi se ji upreti, ko mu je rekla, da je zvečer ne bo videl – storiti kar koli drugega, samo ne brez vsake besede pobegniti s hodnika in jo pustiti na zmagovalnem odru v prepričanju, da je tudi tokrat obveljala njena.

Še preden je prišel do konca ulice, od koder je imel do parka in do starih, visokih dreves v njem (zadišalo mu je po mokri zemlji in listju) komaj nekaj deset korakov, se je kot v nekakšnem krču nanagloma odločil, da se bo ves ta teden, ki je bil pred njim, ogibal srečanju s Sonjo. Ne bo zvonil pri vratih njenega doma in tudi na predavanja se ne bo prikazal. Tedaj mu je v obraz bušil nenaden sunek vetra. Brž za njim pa se je ulila kratka, gosta ploha, ki ga je prisilila, da se je s peščene potke v parku zatekel pod najbližje drevo.

Dež ni ponehal. Padalo je še naslednje dni, tja do poznega popoldneva v soboto, ko se je nepričakovano zjasnilo. Svojo obljubo je držal. Ni je poiskal, čeprav je vedel, kje bi jo lahko našel; poznal je vsa njena pota in noben kraj, kamor je rada zahajala, mu ni bil neznan. Ves ta čas pa mu je bilo, kakor da se nekaj trga v njem, bolečina je bila zmerom hujša in z vsakim dnem jo je težje prenašal. Bili so trenutki, ko se ni mogel več premagovati – tedaj se je na hitro oblekel in toliko da ne stekel iz stanovanja. Če se ne bi sramoval sam sebe, bi tekel še dlje, prav do njenega doma, ki je postajal sčasoma tudi njegov dom; takrat je resnično obžaloval, da se je zavezal z nepremišljeno obljubo.

V nedeljo, ko mu ni nič več branilo, da ne bi pohitel k nji, pa se je počutil bolnega in naveličanega. Stal je pri oknu v svoji sobi in se oziral po skoraj prazni cesti. Puščoben in siv dan! Kaj je res ni želel videti? Oh, ne, je pomislil. Če bi le bila tu, v tej sobi pri njem! Vsa soba bi zadišala po nji, po njenih laseh! Toda odkod strah, ki se ga je nenadoma polastil? Se je zbal za Sonjo? Se je zbal, da mu ne uhaja iz rok in da je morda že blizu tisti trenutek, ko bo zanj izgubljena? Od bolečine, ki se je znova oglasila v njem, je zastokal – pridušeno, komaj slišno.

Za Petra je bil dolgo časa trdno prepričan, da ga pozna bolj kot vse druge svoje prijatelje. Mogoče zato, ker ga je imel od vseh najrajši in ker mu je zdaleč najbolj zaupal. Rad je videl v svoji bližini njegov lepi, skrajnje blede obraz, ki je zbujal pozornost pri dekletih na fakulteti; njegove roke, ki so bile hkrati nežne in močne, so ga privlačile, nehote jih je primerjal s svojimi – drobnimi in prehudo koščenimi, da bi bile za koga zanimive. Ni mu zavidal, dokler je sveto verjel, da ni zanj pri Petru nobene skrivnosti, ki ne bi vedel zanjo. K Sonji ga je sam pripeljal. Že dosti prej se je pred njo pogosto hvalil z njim, svojim prijateljem, in ga, kot mu je kasneje očitala, dobesedno koval v zvezde. Rekla mu je:

»Spet pretiravaš, prav nič posebnega ne vidim na njem. Vem le, da je fant domišljav in da so mu vseč postavne ženske.« Zasmejala se je in položila svojo roko na njegovo. »Pravijo, da sta veliko skupaj, ... res se bojim, da tudi v tem pretiravaš.«

Zmedel se je. »S kom pa naj bi bil skupaj, če ne z njim!« je zaklical z domala jeznim glasom. »Nikogar ne poznam, ki bi bil boljši.«

»Včasih si prisegal na Ivana,« je rekla. »Saj nisi že povsem pozabil nanj, kaj ne?«

»Ivana?« se je začudil in uprl vanjo pogled, kakor da ni dobro razumel njenih besed. »Kje je že to! Kako, da si se spomnila nanj?«

»Pri meni doma je bil,« je rekla. »Prišel je iz Maribora, tam je dobil službo. Zdi se mi, da je zadovoljen; nič nas ne pogrēša.«

»Ivan te je obiskal? Zmerom se te je malo bal. Bil je zaljubljen vate in se te je – bal! Še danes tega ne razumem!«

»Tudi Peter je imel Ivana za strahopetca,« je rekla po kratkem premolku.

»Toda Peter ga ni maral ... bil mu je zmerom odveč, kadar se je srečal z njim v naši

družbi. Ivan je to vedel in se ga je ogibal, če je le mogel. Ti pa si bil z njim prijatelj. Dokler...»

»Dokler nisem našel boljšega, Petra, kaj ne? To si hotela reči!« Stal je korak od nje in jo pozorno gledal.

Sonjin obraz je ostajal resen, skoraj mrk. »Grdo si se ga znebil,« je rekla tiho in razločno. »Bila sem takrat zraven, menda še veš?«

Ni ji odgovoril; le prikimal je. Tudi njegovo obličje se je zmračilo, toda samo za toliko, da je poiskal v spominu vse podrobnosti tistega dogodka, ki so ga zbudile v njem njene besede. Potem se je na hitro nasmehnil, nagnil glavo in se ji od blizu zazrl v oči.

»Glej no!« je vzkliknil. »Še danes ga obžaluješ? Saj mu vendar nisem hotel nič hudega... verjemi mi, da ne!«

Zjutraj navsezgodaj so se odpeljali z avtobusom do najbližje postaje pred starim savskim mostom; od tu je bilo do kalne in umazane vode nekaj več kot sto metrov. Nikamor se jim ni mudilo. Ko so izstopili (avtobus se je ustavil pred dobro znano jim gostilno), so porabili skoraj četrto uro, preden so se domenili, v katero smer bodo nadaljevali svojo pot. Kmalu so namreč ugotovili, da si je vsak od njih po svoje zamišljal ta nedeljski izlet v naravo. Zmagal je predlog, ki je prišel iz Sonjinih ust:

»Na tisti cesti čez Savo nisem bila še nikoli. Žive duše ne vidim na nji. Poglejmo, kam nas bo privedla.«

Prašna cesta je tekla ob vodi navzgor. Do prvega ovinka je bil njen vzpon komaj zaznaven, potem pa se je začela naglo vzpenjati – dokler je ni po slabi uri počasne hoje zadržala majhna gruča hiš. Bile so si tolikanj podobne, da jih je bilo težko razločevati. Doslej so hodili molče, zdaj pa se je prvi oglasil Ivan; obrnil se je k Borisu, ko je rekel:

»Te hiše sem nekoč že videl. Se mi je sanjalo o njih ali pa sem bil res kdaj tukaj?«

Boris si je ogledoval eno izmed najbližjih hiš. Bila je majhna z velikim ograjenim vrtom, nenavadno čista in iz edinega dimnika je prihajal tenak bel dim. Med nizkimi hišnimi vrati je stalo drobno dekletce v modrem krilu; na kuštravih lasih ji je počivala široka baretka živo zelene barve, ki ji je zakrivala polovico obraza.

»Ni se ti sanjalo,« mu je odgovoril Boris, ki še vedno ni odmaknil pogleda od negibne postavice med vrati. »Metod naju je nekega večera pred dvema letoma pripeljal sèm. Nobeden od nas treh ni bil trezen.«

Ivan je nagubančil čelo in vzdignil glavo. »Nekje tu smo se ustavili... v eni od teh hiš ob cesti. Ne bi je več našel.«

»Tudi jaz ne,« je rekel Boris. »Dobro pa se spominjam, da je bilo pri tisti hiši prav takšno dekletce, kakršno je to tu pred nami.«

»Bila je večja,« je hitro rekel Ivan. »Večja in močnejša. Do ramen mi je segala in še malo čez. Kako so jo klicali?«

»Si pozabil? Irena! Irenca!« je odvrnil Boris in se zasmel. »Nič kaj rada ni slišala na to ime... Ko si jo pri mizi vabil k sebi, se je grdo zmrdnila in ti pokazala hrbet – ni hotela biti Irena.«

»Otrok!« je rekel Ivan. Glas mu je zvenel utrujeno in za spoznanje razdraženo. »Irena, Irenca!«

»Ne zmerom. Včasih...« Boris je za trenutek obmolknil; kakor da se je nečesa ustrašil. »Včasih bi ji človek prisodil več kot devet let: vsaj dvanaest ali celo trinajst; bila je lep, zdrav otrok.«

»Ni nas bila vesela, ko smo prišli. Mati jo je morala prisiliti, da smo ji smeli seči v roko. Omečila se je šele potem, ko sem ji obljubil, da ji bom narisal hišo in avto; veliko hišo in črn avto.«

»Nisem videl, da bi ji kaj risal. Kje pa si to počel?« je vprašal Boris. »V kuhinji? V kakšni drugi sobi?«

»V sobi zraven kuhinje,« je rekel Ivan. »Tam je spala in tam je tudi imela svoje barvne svinčnike, za čelo škatlo jih je postavila predme na mizo. Ni me pustila od sebe, dokler ji nisem narisal vsega, kar je želela. Zadovoljna pa ni bila z vsako mojo risbo.«

Boris se je z vsem telesom obrnil k Ivanu in stresel z glavo, da so mu lasje padli nizko na čelo.

»Daj no!« je zaklical z glasom, kot da ima pred seboj glušca. »Z Metodom sva pretaknila vso hišo. Nikjer te ni bilo. Izginila je tudi Irena. Njo je našla šele mati. Tičala je v drvarnici na dvorišču, vsa objokana in z raztrgano obleko. Kaj se je zgodilo?«

»Objokano in z raztrgano obleko?« je zakričal tudi Ivan. »Nič ne vem o tem. Ko sem odhajal od nje, je sedela pri mizi in obračala porisane papirje. Zame se ni več zmenila.«

»In kdo ji je raztrgal obleko?«

Ivan se je na naglo ozrl k Sonji, kakor da jo prosi za pomoč. »Povedal sem ti že: nič ne vem. Čisto nič ne vem. Toda zakaj ravno jaz? Si vprašal še koga drugega? Dosti ljudi je bilo v hiši. Pa vendar nočeš reči, da sem ji jaz raztrgal obleko? Da je jokala...«

»Nehajta, prosim vaju!« je zavpila Sonja, ki je stala ves čas ob strani in ju opazovala; njene velike temne oči so bile zmedene in preplašene. Potem je še rekla: »Boris, saj nisi mislil vsega tega zares – kaj ne, da je tako? Izmisliš si si!«

»Ne,« je odvrnil Boris. »Nisem si izmisliš. Vsi so videli, da je dekletce odšlo z Ivanom; kam – pa ni vedel nihče. Nikomur nista povedala. Iskali so ju tudi drugi, ne samo midva z Metodom.«

»Irena je vendar vedela, kdo ji je raztrgal obleko,« je rekla Sonja. »Tega ni mogla v trenutku pozabiti!«

»Seveda ni pozabila,« je rekel Boris. »Nihče pa je ni mogel prisiliti, da bi odprla usta.«

Zadnji del poti v mesto so šli peš. V avtobusu je bilo vroče in zrak v njem je bil komaj še znosen; niti toliko niso počakali, da bi se pripeljali do prvih mestnih hiš, ki niso mogle biti več daleč – izstopili so na postaji skoraj sredi polja, kjer ni bilo razen velikega tovarniškega poslopja videti ničesar. Večerni mrak se je začel nanagroma gostiti. Bili so utrujeni in izčrpani, še bolj kot to pa jih je mučila zavest, da se jim izteka dan, dolg in naporen, ki bi ga radi čimprej pozabili.

Metod je poslušal, vstal za nekaj trenutkov z zofe, kjer je poležaval, in znova poslušal; glas, ki je prihajal iz dnevne sobe, mu je bil znan – kolikokrat ga je že slišal, vendar se je zdaj zaman trudil, da bi na hitro ugotovil njegovega lastnika.

Bil je moški glas, pojoč in nekoliko zaletav, podoben glasu človeka, ki rad veliko govori. Pohitel je k vratom in nastavljal nanje ušesa. Nobenega dvoma ni bilo več: v njegovi dnevni sobi se je znašel Peter, iznenada in nepričakovano; ni ga ne povabil in tudi napovedal se mu ni. Bil je to Petrov prvi obisk pri njem doma, odkar sta se pred tremi leti srečala na fakulteti. Njuno prijateljstvo je bilo še negotovo in v tistem obdobju, ko sta se drug drugemu šele približevala. Vstopila je sestra in rekla:

»Obisk imaš, Metod! Zakaj mi nisi tega svojega prijatelja že kdaj prej pokazal? Filozof kot ti?«

»Dosti boljši kot jaz.« je tihoma odgovoril Metod. »Najboljši... Povej mu, da pridem takoj.«

»Zelo privlačen je.«

»Se ti zdi?« Metod se ji je pomenljivo nasmehnil. »Nisi prva, ki mi je to rekla. Od desetih deklet na fakulteti je mogoče samo ena drugačnega mnenja. Torej...«

»Torej najboljši tudi na tem področju!«

Ko je to rekla, se je nemudoma obrnila in skoraj stekla iz sobe.

Edino okno v neveliki dnevni sobi je bilo še vedno zagrnjeno. Metod je našel Petra sedečega v polmraku, sklonjenega nizko nad mizo in z neprižgano cigareto v kotu ust.

»Si sam?« je vzkliknil Metod in hitel odgrinjat zaveso. »Kje pa je Breda? Jo je popihala?«

Peter je vzdignil glavo in preložil cigareto v drugi kot ust. Luč, ki je napolnila sobo, mu je mehko osvetlila obraz. »Sestrica, kaj ne?« je vprašal. »Nikoli mi nisi povedal, da jo imaš; si jo skrival pred menoj?«

»Bi bilo potrebno?«

Peter je zamahnil z roko. »Ne, ne,« je rekel hitro in zasoplo. »O tvoji sestrici bova govorila kdaj drugič; že jutri, če hočeš. Danes pa... začel bom kar naravnost, brez ovinkov. Ti je prav?«

Metod: »Rekel si, da boš začel. Poslušam!«

Peter: »Še veš, kdaj si bil zadnjič pri meni doma?«

Metod: »Oho! Spomladi ali pa že prej. Ne vem več.«

Peter: »Se spominjaš tistih knjig v moji sobi? Lep kup jih je. Nekaj mi jih je dal oče, večji del pa je mojih – kupil sem jih ali pa zamenjal. Med njimi je kar dovolj dobrih in vrednih. Prodal bi jih.«

Metod: »Knjige? Da bi ti prodal svoje knjige, Peter? Kaj pa te je zaboga pičilo?«

Peter: »Denar potrebujem. Nič drugega ni. Dam ti jih za ceno, ki ti ne bo delala sivih las.«

Metod: »Si res v takšni stiski?«

Peter: »Sem. Lahko mi verjameš. Toda ne sprašuj me več, ker sem ti že vse povedal. Kako se boš odločil?«

Metod se je odločil še pred večerom tistega dne. Denar za knjige, ki jih je kupil od Petra, pa je zbral v naslednjih dveh, treh dneh; največ ga je dobil iz očetove blagajne, nekaj malega (zanjo dosti) pa mu je posodila Breda. Knjig je bilo malce čez petdeset, od katerih jih je bila skoraj polovica znanstvenih del, vse drugo pa lepa književnost – imenitna béra torej, ki je dodobra izpopolnila Metodovo hišno biblioteko.

Ostalo je samo še eno nerazvozloženo vprašanje: kje tiči vzrok, da se je Petru tolikanj mudilo s prodajo svojih knjig. Je denar potreboval sam ali pa si ga je oskrbel za koga drugega? Toda – za koga? Kako naj bi jim preprečil, da ne bi iskali odgovora na to vprašanje; bilo je preveč zanimivo in nenavadno! Pred njimi je bil iznenada nov, zanje nepoznan Peter.

Edini, ki je ostal ob strani, je bil Metod – ni želel vtikati svojega nosu v zadevo, ki ji je tudi sam botroval. In vendar: ko je zvedel od Sonje, kam je šel denar, ki ga je dal Petru za knjige (»neki ženski, svoji ljubici je omogočil z njim pot v London«), mu je za trenutek od presenečenja zastal dih. Začutil je, kako raste v njem jeza, ki se ji ne bo mogel upirati.

Čez pol ure je bil pri Petru doma. »Rad bi slišal iz tvojih ust, če je res?« ga je vprašal.

»Res je, dal sem ji ga,« je mirno odvrnil Peter. »Zelo jo imam rad, če hočeš vedeti.«

Na sestanku študentskega društva »Slovenija« ni bilo pravega razpoloženja. Ura je bila že pozna in prostorna soba v prvem nadstropju stare hiše ob narasli Ljubljanci (slišati je bilo, kako šumi pod okni) se je polagoma praznila.

Če ne bi zunaj snežilo in če bi mrzav vsaj za trohico odjenjal, bi bilo v nji še več praznega prostora. Sonja je s pogledom poiskala Ivana in mu namignila z glavo. Sedel je v zadnji vrsti ob zidu, bil je videti vznemirjen, in kot je lahko brž opazila, tudi utrujen in zaspan. Pred sestankom sta se zmenila, da pojdeta skupaj domov; bil je res že skrajni čas, da zapustita zakajeno sobo in se poslovita od dolgočasnih tovarišev.

Ivan se je vzdignil takoj za Sonjo. Bila sta že na cesti, ko ju je dohitel Metod. Nenadoma se je utrgal iz teme, preskočil kup snega, ki je zdrsnil s strehe na pločnik, in se ustavil tik pred njima. Oči pod temnimi obrvmi so se mu svetile, ko jima je zaklical:

»Peter vaju želi še enkrat videti. Jutri odhaja k vojakom.«

»Kar takoj zdaj?« je vprašala Sonja; glas ji je bil mehak in že napol pripravljen, da izpolni Petrovo željo.

Ivan je brez ugovora prikimal; njegov utrujeni in zaspani obraz se ni zganil. Ko sta Sonja in Metod drug za drugim odšla po ozki shojeni poti v snegu, jima je brez naglice sledil. Vse na njem je govorilo: ne morem je pustiti same, obljubil sem ji, da bom do kraja z njo!

V gostilni K., kamor so pogosto zahajali, jim je njen lastnik pripravil posebno sobo za stalne goste – majhno in prijetno. V nji sta že čakala Peter in Boris; ko sta jih zagledala, sta skočila pokonci in Peter jih je začel po vrsti objemati. Sonjo je stisnil k sebi in jo poljubil na lase. Na uho pa ji je zašepetal:

»Bal sem se, da te ne bo.«

Namesto odgovora se mu je Sonja samo bežno nasmehnila. Dotik njegovih ustnic jo je nepričakovano zmedel. Z eno roko ga je na rahlo odrinila, z drugo pa se je oprijela stola pred seboj. Sedla je, si poravnala na kolenih široko volneno krilo in se ozrla po sobi. Ivan je prislonil svoj stol tesno ob njenega, da se je z ramo skoraj naslanjal nanjo. Ostal bo zvesto v moji bližini, je pomislila. Dober fant je, rada ga imam. Čez trenutek pa je rekla:

»Hudo nam je, ker odhajaš, Peter! Upam le, da ne tudi v vojno... Strah me je kot še nikdar.«

»Oblaki so rdeči, kaj nek pomenijo?« je zapel Metod in brž obmolnil. Segel je po kozarcu vina in ga visoko vzdignil. »Zdravo, fantje... zdravo, Sonja!« je zaklical, stegnil tenak vrat in se zasmel s hripavim, tujim glasom. »Da vsi ti mladi fantje...«

Pogledi vseh pri mizi so se uprli vanj.

»... na vojsko pojdejo.«

»To pesem je pel tudi moj oče,« je rekel Boris. »Vsi naši ljudje so jo peli, ko so odhajali na fronto. Po vrnitvi domov je oče ni hotel nikoli več slišati. V Rusiji je izgubil desno roko.«

»Kaj bi tvoj oče storil danes?« je vprašal Metod; v njegovih besedah je bilo nekaj izzivalnega.

»Kako naj vem!« je naglo odvrnil Boris. »Če bi bil mojih let, bi si verjetno že znal pomagati. Mislim, da ga vojna ne bi videla od blizu.«

»Vraga!« je malodane zavpil Metod. »Kako pa bi se mu to posrečilo? Bi jo popihal v Ameriko ali pa bi šel med črnovojnike?«

»Jaz bi mu svetoval Ameriko.«

»In kaj bi svetoval sebi? Tudi Ameriko?« je z mračnim odtenkom v glasu vprašal Metod.

»Nič drugega,« se je krotko nasmehnil Boris. »Ne bi rad imel opravka z Nemci.«

Peter ju je dolgo nemo in nekoliko začudeno opazoval. Njun pogovor čez mizo ga je sprva komaj pritegnil. Zdel se mu je odveč in bedast. Kaj se jima je treba na takšen večer, kot je ta njegov – saj se lep čas ne bodo več videli, pričakati o vojni in o tem, kam naj jo kdo pobriše, da je ne bi občutil na lastni grbi! Po zadnjih Borisovih besedah pa je njegova pozornost narasla. Zasukal je glavo in ga strmo pogledal. Kakšno čekanje! Počakal je še nekaj trenutkov, potem pa je spregovoril:

»Ne bi imel rad opravka z Nemci? Kaj naj to pomeni? Ne razumem te, Boris! Bodi jasen, prosim te!«

Krotki nasmeh na Borisovih ustnicah se je razgubil. »Povsem preprosto: ko jih bom slišal, da prihajajo, se jim bom umaknil s poti,« je rekel suho. »Kam daleč. Čim dlje od tod. Recimo... v London. Da, v London!«

Zdaj se je vzdignil Metod, toda tokrat brez kozarca v roki. Bledi obraz mu je potemnel, oči zažarele; zasopel je:

»Lump! Oh, kakšen lump!«

Vstala je tudi Sonja; želela je biti mirna in neprizadeta.

»Nobenih neumnosti,« je rekla. »Nismo se zbrali zato, da bi se zmerjali. Peter odhaja k vojakom... mogoče bo vojna, mogoče že jutri ali pa zelo kmalu.«

Oslinila si je spodnjo ustnico in na hitro končala:

»Saj nas je vseh strah, vsi se bojimo.«

»Rekel mi je lump,« je besno zamrmral Boris skozi zobe. »Naj mi pojasni, kaj je hotel povedati s tem. Lump je huda beseda.«

»Zaradi Londona,« je odgovoril Metod; oči so mu še vedno žarele in roka, ki jo je položil predse na mizo, je bila stisnjena v pest. »Nisem tako kratke pameti, da ne bi vedel, kam si meril z njim. Pa tudi drugi ne.«

»Pustimo to!« je zaklicala Sonja.

»Ne,« je rekel Boris; »naj se izkašlja. Rad bi slišal iz njegovih ust, zakaj mi je obesil tega... lumpa.«

»Povedal mu bom jaz sam,« se je oglasil Peter. »Bolj se tiče mene kakor Metoda.«

Odložil je kozarec, ki ga je praznega vrtel med prsti, in si začel prižigati cigareto; trajalo je nekaj časa, preden mu je to uspelo. Takoj nato je nadaljeval:

»Denar, ki sem ga dobil od Metoda za knjige, sem dal neki svoji prijateljici, neki gospe, ki je ne bom imenoval. Prosila me je...«

»Oprosti! Vemo za njeno ime,« ga je ustavil Boris. »Ana Pertot. Ločena je in ima petletno hčerko.«

Peter se je nasmehnil samo s koticom ust. »Gospa Ana Pertot me je torej prosila zanj, ker je morala v London zaradi nekega posla... Kakšnega, je nisem vprašal.«

»In se še do današnjega dne ni vrnila, kaj ne?«

»Bojim se, da je res tako! Ostala je v Londonu.«

»Ker ne bi rada imela opravka z Nemci!« je zaklical Boris in vzdignil obe roki nad glavo. »Sem zadel?«

»Na to bom pil,« je odvrnil Peter. »Zadel si.«

Odhajali so, ko so se v tesni in mračni ulici pod gostilniškimi okni oglasili prvi vozovi. Slišati je bilo tudi samotne korake zgodnjih pešcev, hitečih pod napušči visokih hiš, kot da bi se bali deževnih kapelj, ki jih je obljubljalo sivo jutranje nebo. Na praznem trgu pred staro univerzo so se ločili. Ivan je ostal pri Sonji; nekaj časa imata skupno pot. Prekoračila sta prašno Aškerčevo cesto in se mimo zelenjavnih vrtov napotila proti strnjeni vrsti nizkih hiš in hišic v krakovskem predmestju.

Na križišču pred eno izmed teh hišic sta obstala. Ni bilo še dolgo, kar so jo morali prebeliti; njeno skromno pročelje je sijalo kot umita otroška dlan. Dež, ki je prišel nenadoma padati, je bil redek in komaj slišen.

»Doma si, Sonja,« je rekel Ivan in ji pogledal v obraz. »Poskusi kakšno urico zaspati. Srečno.«

Počakal je, da je zaprla za seboj vhodna vrata.

Kako neverjetno tiho in spokojno je bilo na tem velikem gostilniškem vrtu! Ostalo je samo še nekaj malega gostov, sedem ali osem pičlo zasedenih miz, od katerih pa se je večji del že pripravljal, da odide. Vročina je začela popuščati in na zahodnem robu neba so se pokazali majhni, okrogli oblaki, ki so se zaman trudili, da bi se približali toneči sončni obli. Veter jih je vsakokrat potisnil nazaj, dokler se niso vse do kraja razpršili.

Ženska pri mizi pod pritlikavim drevesom je bila še zmeraj na svojem mestu. Komaj da se je kdaj pa kdaj za spoznanje premaknila; se zravnala na sedežu, popila iz skodelice kavo (naročila je že tretjo) ali pa si prižgala eno od številnih cigaret. Svojega obraza še ni odkrila. Še vedno mu je bil skrit v globoki senci pod drevesom, ki se je zgrnilo nadnjo, kakor da jo varuje pred tujimi pogledi. Je ta mlada ženska nedaleč od njega res Sonja ali pa se je pri svoji presoji grdo zmotil?

Tedaj se je v trenutku odločil, ne da bi še kaj premišljeval. Skočil je pokonci, odvrgel napol ugaslo cigareto in se z dolgimi koraki pognal proti mizi pod pritlikavim drevesom. Če je pri nji Sonja – prav, vesel je bo; to bo njuno prvo srečanje po vojni, in še malo ni podvomil, da ga ne bi bila nič manj vesela tudi ona sama. Šest let bo v kratkem minilo, odkar sta se zadnjič videla; je ostalo še kaj starega čustva v nji? Če pa bo kako drugače, če tisto na koncu vrta ni Sonja – potem se bo moral resno vprašati, čemu toliko vznemirljivih vprašanj in ugibanj, toliko nepredvidenih spominov in že skoraj pozabljenih srečanj?

Mlada ženska pod drevesom ni bila Sonja. Ko je šel mimo nje, je bil njen odsotni pogled usmerjen nekam drugam – njega kakor da ni opazila.

(Iz zbirke novel Obletnica mature)